

خصوصیات مشترک بین همه وصیت نامه ها شهدا و شهدای منطقه سیستان

آرزو سارانی^۱

چکیده

شهادت، نعمت و هدیه خداوند و شهدا پاره های نور، تبلور نیایش و تجسم عظمت در فراخنای تاریخ اند و مهمترین تجلی شهادت طلبی در دوران دفاع مقدس نمایان گذشت. یکی از آثار غنی به جامانده از شهدا وصایای آنهاست. اکثر قریب به اتفاق مدافعان وطن و از جمله شهدا براساس آموزه های دینی و فرهنگی برای خود وصیت نامه تنظیم مینوشتند. وصیت نامه های شهدا مانند هر اثر مکتوب دیگری منبعث از مبانی فکری، فرهنگی و فلسفی آنهاست. وصیت نامه های شهدا نقاط مشترک متعددی دارند که مهمترین آنها تأکید بر حفظ ایمان و باورهای قلبی، پیروی از ولایت فقیه، خلوص نیت و دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر دینی است. این وصیت نامه ها به عنوان یک سند ارزشمند، راهنمایی برای نسل های آینده در حفظ ارزش های اسلامی و انقلابی هستند. از این رو پرداختن به وصایای شهدای دفاع مقدس به عنوان مهمترین ارزش فرازمانی و فرامکانی جهت دهنده پیشرفت در نظام اسلامی دارای اهمیت فراوانی است. بنابراین هدف از انجام این تحقیق، بررسی خصوصیات مشترک بین همه وصیت نامه ها شهدا و شهدای منطقه سیستان با استفاده از روش توصیفی و مطالعات معتبر کتابخانه ای بوده است. نتایج یافته های تحقیق نشان داد، نقطه مشترک وصیت نامه شهدا، مراقبت از ایمان و باورهای قلبی، پیروی از ولی فقیه، خلوص نیت و دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر اخلاقی است.

واژگان کلیدی: شهید، شهادت، وصیت نامه. سیستان.

^۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه زینبیه (سلام الله علیها) شهرستان زهک. شماره تماس: ۰۹۳۷۰۴۳۹۷۳۰

مقدمه

شهادا مظهر ایثار و از خود گذشتگی هستند از والاترین و برترین انسانها می باشند. واژه شهادت یکی از پرشکوه ترین و والاترین فرازهای زندگی انسانهایی است که با شوق و اشتیاق برای بدست آوردنش سر از پا نمی شناسند و شهید انسانی است که آگاهانه پا به میدان مبارزه و جهاد گذاشته و جان خود را ایثار کرده ، کسانی که در اوج ایثار و از خود گذشتگی افتخاری عظیم را برای این مرز و بوم خلق نمودند.

وصیت نامه های شهدا، حقیقتاً گنجینه گرانبهایی هستند. موضوعاتی که در آنها مورد توجه قرار گرفته، اگر به کار بسته شوند، در اسلامی شدن زندگی مردم می توانند ایفاگر نقش مهمی باشند. افزون بر این، عنایت به وصایای شهدا و عمل به محتوای آنها، ضمن اینکه موجبات زنده نگه داشتن یاد و خاطره شهدا را فراهم می گرداند و دلیل حرمت نهادن به ایثارگری های آنهاست، بلکه تداوم راه آنها نیز به این طریق امکان پذیر می شود. در واقع، وصیت نامه شهدا بیشتر مشتمل بر تاکید ها و سفارش هایی است که محور آنها معنویت ، خدامحوری ، تبعیت از قرآن و سنت و سیره معصومین (علیهم السلام) و اخلاق و رفتار اسلامی است و معنویت ، روحیات و اخلاق سازندگی ، کار و تلاش و تعهد را به انسان هدیه می دارد.

۱. تعاریف و مفاهیم

الف: شهید در لغت و اصطلاح

به گفته مقائیس اللغة، «شهید» از ماده شهود و شهادت در اصل به معنای حضور و آگاهی و اعلام است؛ چرا که به هنگام شهادت دادن هم علم لازم است هم حضور، و هم اعلام.^۱ ولی راغب در مفردات می‌گوید: این واژه به معنای حضور توأم با مشاهده است، خواه با چشم ظاهر باشد یا با چشم دل. البته بعضاً این واژه تنها به معنای حضور اطلاق می‌شود بی‌آن که مفهوم مشاهده در آن باشد، ولی استعمال شهود به معنای حضور و شهادت به معنای حضور توأم با مشاهده اولی است.^۲

شهادت در فرهنگ اسلام دو معنی متفاوت دارد: معنی «خاص» و دیگری معنی گسترده و «عام».^۳

معنی خاص شهادت همان کشته شدن در معرکه جنگ در راه خدا است که احکام خاصی در فقه اسلامی دارد، از جمله عدم نیاز شهید به غسل و کفن، بلکه با همان لباس خونین دفن می‌شود! لیکن اگر در بیرون معرکه باشد بعضی از آن احکام را ندارد، ولو شهید است.^۴

ذات پاک خداوند شاهد و شهید است؛ وصف «شهید»، طبق بعضی از معانی از اوصاف ذات است، زیرا یکی از معانی آن آگاهی توأم با حضور و شهود است، و در این صورت به صفت علم باز می‌گردد. و اگر به معنای شهادت دادن بر اعمال بندگان بوده باشد از صفات فعل محسوب می‌شود.^۵

اطلاق وصف شهید بر ذات پاک خداوند، یا به خاطر حضور او در همه جا است، یا به جهت گواهی او بر تمامی اعمال بندگان.^۶ لذا آیاتی هم چون «وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ»؛ خدا بر اعمالی که انجام می‌دهید، گواه است،^۷ «قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ»؛ بگو: خداوند، گواه میان من و شماست^۸ و «وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ»؛ خداوند بر همه

۱. مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج ۴، ص ۴۰۷.

۲. همان، ج ۳، ص ۸۷.

۳. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۴۰۵.

۴. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص ۸۳.

۵. مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج ۴، ص ۴۰۸.

۶. همان، ج ۴، ص ۴۰۷.

۷. آل عمران، ۹۸.

۸. انعام، ۱۹؛ مکارم شیرازی، پیام قرآن، ج ۴، ص ۴۰۶.

چیز شاهد و در همه جا حاضراست»؛ ایجاب می‌کند تا هم خود انسان و هم دیگران بدانند، اگر عذاب و مجازات سختی در کار است دلیلش چیست؟^۱

ب: گستره معنایی شهید و شهادت

«شهید» در فرهنگ اسلامی منحصر به کسانی نیست که در میدان جهاد کشته می‌شوند، هر چند آنها از روشن‌ترین مصداق‌های آنند، بلکه در اسلام معنای شهادت گسترش داده شده است.^۲

معنی وسیع شهادت آن است که انسان در مسیر انجام وظیفه الهی کشته شود، یا بمیرد، هر کس در حین انجام چنین وظیفه‌ای به هر صورت از دنیا برود «شهید» است. و طبق روایات اسلامی، در زمره شهداست.^۳

لذا در روایات اسلامی آمده است که چند گروه شهید از دنیا می‌روند:

۱- از پیامبر گرامی اسلام نقل شده «إِذَا جَاءَ الْمَوْتُ طَالِبَ الْعِلْمِ وَهُوَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ مَاتَ شَهِيداً؛ کسی که در طریق تحصیل علم از دنیا برود شهید مرده است»^۴

۲- امیر مؤمنان علی (علیه السلام) می‌فرماید: «مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ عَلَى فِرَاشِهِ وَهُوَ عَلَى مَعْرِفَةِ حَقِّ مِنْ رَبِّهِ وَحَقِّ رَسُولِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ مَاتَ شَهِيداً؛ هر کسی از شما در راه دفاع از ناموس خود کشته شود، در حالی که حق پروردگار، رسول خدا و اهل بیت (علیهم السلام) را بشناسد، شهید از دنیا رفته است».^۵

۳- در حدیث دیگری از امام صادق (علیه السلام) می‌خوانیم: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ؛ کسی که برای دفاع از مال خود در برابر مهاجمین ایستادگی کند و کشته شود شهید است».^۶

۴- از روایات مختلف استفاده می‌شود کسی که خشم خود را فرو برد، ثواب شهدا را دارد و در قیامت همنشین انبیاء و قلب او از نور ایمان پر می‌شود.^۷

^۱. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۳، ص ۴۲۴.

^۲. همان، ج ۲۳، ص ۳۵۵.

^۳. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص ۸۲.

^۴. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۴۰۷.

^۵. قمی، سفینه البحار، ج ۱، ماده «شهد»؛

^۶. حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۰؛

^۷. قمی، سفینه البحار، ج ۱، ماده «شهد»

^۸. طباطبائی بروجردی، جامع احادیث الشیعه، ج ۱۳، ص ۴۷۹.

۵- در روایت دیگری می خوانیم: «مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ مَاتَ شَهِيداً؛ کسی که بر دوستی آل پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) از دنیا برود شهید است». چون در راه وظیفه یعنی حبّ توأم با عمل مرده است.^۱

۶- امام علی (علیه السلام) فرمودند: «مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ لَكَادَ الْعَفِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكاً مِنَ الْمَلَائِكَةِ؛ مجاهدی که در راه خدا شهید می شود، اجرش بیش از کسی نیست که قادر بر گناه است، ولی مرتکب گناه نمی شود؛ نزدیک است که شخص عفیف، ملکی از ملائکه باشد». مطابق این بیان، حضرت علی علیه السلام می فرماید کسی که در راه خدا شهید و به خون خود آغشته می شود، از کسی که قادر بر گناه است ولی به خاطر خدا از آن چشم می پوشد بالاتر نیست، بنابراین هر روز انسان می تواند ثواب شهید را داشته باشد.^۳

۷- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: «إِذَا مِتَّ عَلَى الطَّهَارَةِ شَهِيداً؛ هنگامی که پاک از دنیا بروی در زمره شهیدان خواهی بود». این حدیث به حقیقت مهم پاک زیستن و پاک از جهان رفتن اشاره دارد، آنها که دامانشان پاک، دل هایشان پاک، و زندگی و فکری پاک دارند و این چنین از جهان رخت بر می بندند قطعاً در صف شهیدان خواهند بود که شهادت منحصر به کشته شدن در میدان جنگ نیست.^۴

۸- امام صادق (علیه السلام) درباره صبر در برابر بلاها و حوادث تلخ زندگی، می فرمایند: «مَنْ ابْتَلَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بَبَلَاءٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ أَلْفِ شَهِيدٍ؛ هر کس از مؤمنان به بلایی گرفتار شود (و) شکیبایی را از دست ندهد، پاداش هزار شهید دارد». اما به راستی چگونه این پاداش صحیح است، در حالی که شهید خود از صابران می باشد؛ زیرا در برابر دشمن صبر می کند تا شربت شهادت را می نوشد.^۵

در جواب این سؤال می توان گفت: شهید در برابر تهاجمات دشمن صبر می کند و صابران در مقابل حوادث تلخ زندگی؛ مانند بیماری ها، ناکامی ها و از دست دادن عزیزان صبر می کنند. دلیل دیگری بر برتری او نسبت به اجر شهادت، این است که شهادت یک بار است، ولی گرفتاری های تلخ زندگی، هزاران بار تکرار می شود.^۶

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۳۳.

۲. سیدرضی، نهج البلاغه، ک قصار ۴۷۴.

۳. مکارم شیرازی، مشکات هدایت، ص ۸۳.

۴. قمی، سفینه البحار، ج ۱، ص ۷۲۰.

۵. کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۹۲.

۶. مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ج ۲، ص ۴۴۹.

۳) هیچ چیزی را به دل راه ندهید به حدی که الله شود و جای الله اصلی را بگیرد که حضرت حق سریعاً از آن دل ، رخت برمی بندد.

۴) راحتی های جنگ را سر همدیگر تقسیم کنید و مشکلات را نیز چنین کنید.

۵) رده های پایین همیشه قوت قلب رده های بالا باشند و بالایها پدر و برادر بزرگ پایینها.

۶) در پیشگاه خداوند شهادت میدهم بسیجی ها اسوه ها و سنبل رزمندگان زمان انبیاء و اولیا هستند و نباید با بودن چند غیر بسیجی در لباس آنان همه را به یک چشم دید.

۷) امت حزب الله ، خانواده معظم شهداء ، مفقود الاثرها ، اسرا و جانبازان و سایر افشار که ذیحق انقلاب اسلامی می باشد . به حق همراه امام و مقاوم با امام حرکت کردند و باید برادران بعنوان پیشتازان این حرکت گرمی و نشاط و حرارت و سرعت بیشتر از بقیه داشته باشند^۱.

ش: شهید عیسی خدری

خدایا با نام تو آغاز می کنم . خدایا شهادت می دهم که تو یگانه معبود و خالق جهان هستی و رسالت پیامبر عظیم الشان تو حضرت محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) را به جان و دل پذیرفتم و به روز قیامت نیز معتقد هستم که هر کس در آن دنیا سزای اعمال خودش را می بیند . ولایت مولایمان علی (علیه السلام) و فرزندانسان را با جان و دل پذیرفتم . معبود من ، ای طبیب دردهای دل من ، ای خدا ! جوانی را در فراموشی و دوری از تو سپری کردم . خدایا من گناه کردم اما گناه من از آن جهت نبود که تو را به بزرگی قبول نداشته باشم بلکه نفس اماره بر من غلبه کرد . معبود من ! تو تنها یاور من هستی ، دوست حقیقی من در تمام دوران زندگی ام تو بوده ای . خدایا تو خودت گفتی که ای بنده من بیا به مهمانی من ، من بهترین مهمان نواز هستم . ای معبود و معشوق من ، امید من به توست . ای خدای من به فریاد من در روز « بتلی السرا ئر » برس.

خدایا تو خودت گفتی که از در گاه تو هیچ فقری دست خالی بر نمی گردد . ای خدا اگر گناه من زشت بوده است اما عفو تو زیباست . خدایا شیرینی عفو خودت را با شهادت بیچشان . ای خدای من ، ای پناه بی پناهان ، ای گنج فقیران ، ای فریاد رس مظلومان به فریاد امام عزیز ما فرزند زهرا (سلام الله علیها) حضرت روح الله الخمینی برس . خدای من این انسان کامل و ابراهیم زمان و فرزند راستین زهرا را دشمن شاد نکن . خدایا به طور یقین می دانم که امام ما با امام عصر ارتباط دارد . فرمان و امر امام ما فرمان و امر امام زمان است . خدایا تو را شکر می کنم که توانستم در این زمان در رکاب او با دشمن اسلام و انسانیت و کسانی که روی یزید ها را سفید کردند بجنگم . آری

^۱ . وصیتنامه شهید والامقام "رحمت الله خسروی"

تجاوزگرانی که دهها شهر و روستای ما را خراب کردند به ناموس ما به زنان و فرزندان ما و کودکان و پیران ما رحم نکردند، به هستی ما رحم نکردند. چه نامردانه به خاک شهید پرورمان به مملکت امام زمان حمله کردند که شاید چراغ فروغ آقایمان و مولایمان و صاحب امرمان را خاموش کنند. اما غافل از اینکه ما صاحب داریم. ما خدا داریم. ما زهرا و حسین داریم و ائمه اطهار داریم که به فریاد ما می رسند. اکنون که می توانم این کلمات را بر کاغذ جاری کنم تو را شکر می کنم که توانستم قدمی نا قابل برای دین تو، برای قرآن تو و اسلام تو بر دارم^۱.

^۱. وصیت نامه شهید عیسی خدری

نتیجه گیری

در وصیت نامه شهدای درمورد هستی شناسی به میزان زیادی به صفات خداوند از نظر دامنه و فراوانی پرداخته شده است، به گونه ایکه خواننده با مراجعه به وصیت نامه های شهدا تصویر روشنی از خداوند به دست می آورد. همچنین نقطه مشترک اساسی در وصیت نامه های شهدا، تأکید بر ولایت مداری و پیروی از رهبری است. علاوه بر این، موارد دیگری مانند حفظ ایمان و باورهای قلبی، خلوص نیت، دعوت به پاکدامنی و حفظ شعائر اخلاقی نیز به عنوان نقاط مشترک در وصایای شهدا ذکر شده اند.

با توجه به نتایج این پژوهش برای اثرگذاری بیشتر وصیت نامه شهدا در جامعه و به خصوص برای نسل آینده ساز می توان راهکارهایی به دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت ارائه کرد. جامعه و دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت با این راهکارها به نوعی درگیر و مرتبط هستند، اما بیان آنها برای تأکید بیشتر بر تداوم اجرای آنها و جلوگیری از فراموشی و دست کشیدن از آنها در سیر تحولات فرهنگی و اجتماعی است. بیان این راهکارها که در ذات اندیشه ها و آرمان های جامعه ایرانی وجود دارند و به خصوص بعد از انقلاب اسلامی، بیشتر مورد توجه واقع شده اند، تأکیدی بر اهمیت و ضرورت تداوم آنهاست.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

۱. الویری، محسن، مسجد، ارتباطات و توسعه پایدار، فصلنامه علمی نامه صادق. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، شماره ۳۱، تابستان. ۱۳۸۶
۲. اصغری آذر، سعیده؛ گزیده موضوعی وصیت نامه شهدا (۸) - وحدت «دفتر پنجم»، تهران: نشر شاهد، ۱۳۹۱
۳. امام خمینی، سیدروح الله، صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام خمینی، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۰ ش
۴. افتخاری، اصغر، قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات بسیج، شماره ۳۲، پاییز، ۱۳۸۵
۵. بیکی، مهدی، قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۱۳۸۸
۶. پشتدار، علی محمد و میرکاظمی، سیدمحمد، نقد و بررسی وصایای فرماندهان شهید لشکر از دیدگاه نشانه شناسی، کتاب ماه، شماره ۱۸۰: ۲۳ - ۱۷. ۱۳۹۱
۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، ج ۵، تهران: کتابخانه گنج دانش. ۱۳۷۸
۸. حرعاملی، محمدبن حسن؛ وسایل الشیعه؛ ۶، قم: موسسه آل بیت علیهم السلام. ۱۴۱۴
۹. حسین طباطبائی بروجردی، جامع احادیث الشیعه فی احکام الشریعه، نشر الصحف - قم، ۱۳۷۳.
۱۰. حسینی سیقانی، حسینعلی، تحفه الشهداء، مشهد: سعدی. ۱۳۶۴.
۱۱. خامنه ای، سیدعلی؛ تهاجم فرهنگی و جنگ نرم، تهران: دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی. ۱۳۹۰
۱۲. دبیری، مینا، تحلیل زیباشناسی وصیت نامه شهدای کهکیلویی و بویراحمد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد جنوب تهران. ۱۳۹۴

۱۳. ذاکری، مجتبی، مقام شهید در پیشگاه پروردگار، چ ۲، مشهد مقدس : صندوق های پس انداز و قرض الحسنه استان خراسان. ۱۳۶۱
۱۴. سنگری، محمدرضا، ادبیات پایداری ۸ سال دفاع مقدس، ماهنامه ادبیات معاصر، ش ۱۱ و ۱۲. ۱۳۷۶
۱۵. سیف زاده، ایوب؛ گزیده موضوعی وصیت نامه شهدا (۴) وحدت «دفتر اول»، تهران: نشر شاهد، چاپ اول، ۱۳۹۱
۱۶. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ناشر: امیرکبیر، شرکت کتابهای جیبی فرانکلین، ۱۳۷۵
۱۷. فهیمی، سیدمهدی، فرهنگ جبهه، شهادت نامه ها، جلد اول، تهران: فرهنگ گستر. ۱۳۷۶
۱۸. قمی، عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، قم، اسوه. ۱۳۷۴
۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ پنجم. ۱۳۶۳
۲۰. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت: موسسه الوفاء، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه ق
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم، چاپ اول، ۱۳۷۷
۲۲. _____، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ پانزدهم. ۱۳۷۷
۲۳. _____، مشکات هدایت، ناشر: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم: هدایت، ۱۳۸۵
۲۴. _____، پیام قرآن. جلد ۱، تهران: دارالکتب الاسلامیه. ۱۳۸۶.
۲۵. _____، مسئله انتظار، قم: نسل جوان، ۱۳۹۱.
۲۶. _____، پیام قرآن، ناشر: دارالکتب الاسلامیه، مکان چاپ: تهران، ۱۳۸۶
۲۷. میرکازمی، محمد، نشانه شناسی وصایای شهدا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران. ۱۳۹۲